

9. Стаття 32 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 5496-VI від 20.11.2012; в редакції Закону № 1817-VIII від 17.01.2017 з урахуванням змін, внесених Законом № 2059-VIII від 23.05.2017}. Режим доступу: https://protocol.ua/ru/pro_regulyuvannya_mistobudivnoi_diyalnosti_stattya_32/

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про стандартизацію». Документ 124-IX, чинний, поточна редакція від 01.03.2023, підстава — 2807-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-20/>

11. Тимур Бондарев. Втрати бізнесу від війни РФ проти України: де і як отримати відшкодування? Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/24/687375/>.

BabaevV@ukr.net

Бабасєв В. Ю.

канд. наук з держ.упр., доцент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

ННІ «Інститут державного управління», Харків, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ МІСТ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто актуальні інструменти економічного відновлення міст, визначено обмеження їх застосування та умови для ефективної реалізації міжнародної допомоги. Запропоновано низку заходів щодо забезпечення економічної основи для відновлення міст.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічне відновлення, інструменти зовнішньої допомоги, заходи відновлення.

Світовий досвід відновлення країн після воєнних дій показує високу залежність результатів відбудови господарської системи (зокрема, відновлення соціально-економічних відносин, науково-технічного рівня виробництва, модернізації інститутів та інституцій, що регулюють економічні відносини, оптимізації структури споживання тощо), відновлення та модернізації соціальної, політичної та інших сфер від адекватності (оптимальної відповідності історичним умовам, системоутворюючим чинникам та впливам конкретної країни) підбору і застосування комплексу внутрішніх і зовнішніх інструментів відновлення і відбудови. Взаємозв'язок і взаємообумовленість економічного відновлення, оптимізації політичних процесів та модернізації соціокультурної сфери вимагають використання системного підходу при дослідженні питань щодо способів, методів та результативності відновлення країни. Слід зазначити, що економічне відновлення (або відновлення економічного потенціалу та соціально-економічних відносин) є базисом для відбудови країни та фактором успішності заходів відновлення у довгостроковій перспективі. При цьому, враховуючи загальносвітову тенденцію активізації процесів урбанізації та з огляду на забруднення значних територій наслідками воєнних дій, для України сьогодні актуальним є пошук дієвих інструментів економічного відновлення міст та міських агломерацій.

Отже, розглянемо питання науково-обґрунтованого формування комплексу інструментів економічного відновлення міст та міських адміністративних територій.

Відновлення країни в цілому і міст зокрема, вимагає залучення значних інвестицій та капіталовкладень. При цьому вітчизняні дослідники зазначають, що використання на зазначені цілі виключно коштів державного бюджету розтягне процеси відновлення на 50–70 років, тож для країни необхідним є отримання міжнародної допомоги та підтримки [4].

Післявоєнне економічне зростання в Україні, на думку вітчизняних учених, можливе за умови реалізації заходів національної економічної політики щодо дерегуляції економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату з одночасним спрямуванням бюджетних коштів на забезпечення базових національних послуг у сфері охорони здоров'я та освіти

(шкільна освіта), а також на підтримку закладів культури [3]. З таким підходом не можна повністю погодитись з огляду на необхідність в умовах відновлення країни побудови достатнього фінансового, ресурсного, інфраструктурного та ін. забезпечення економічної діяльності, що потребує ефективного державного регулювання, державної підтримки та активного державного впливу (більшою мірою прямого, ніж опосередкованого). Якщо держава має ознаки економічного та політичного суверенітету, то основна відповідальність і основні заходи економічного відновлення є її прерогативою (звісно ж у тісній взаємодії з органами місцевого самоврядування, бізнес сектором та інститутами громадянського суспільства); якщо ж держава має ознаки політичної та/або економічної колонії, то основну відповідальність і тягар її економічного відновлення несе країна-метрополія (при цьому роль держави зводиться до розподілу зовнішнього фінансування і лібералізації економічних відносин в межах країни).

Проблемними питаннями розвитку українських довоєнних міст були: безробіття, фізична деградація, соціальне відчуження, криміналізація, економічна деградація тощо [6, с. 66]. У результаті воєнних дій до цих проблем додалися: руйнування житлового фонду, об'єктів інфраструктури, підприємств, організацій, втрата інтелектуального та підприємницького потенціалу, диспропорції ринку праці, статево-вікової структури населення, необхідність безпрецедентної соціальної підтримки та ін.

Мельникова М. В. слушно наголошує, що повоєнне відновлення економіки міста потребує значних обсягів матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що обумовлено необхідністю відновлення як діяльності суб'єктів господарювання різних галузей та сфер, так і зруйнованої та пошкодженої інфраструктури міста [2].

Масштабність процесів відновлення та обсяг необхідних ресурсів обумовлюють безальтернативність зовнішньої допомоги країні та її містам безпосередньо. При цьому дослідники наголошують, що міжнародна допомога сама по собі (зазвичай в розмірі 8–12 % ВВП) майже не сприяє економічному зростанню країни в цілому [1; 7]. Одноразова допомога має обмежений ефект протягом післявоєнного десятиліття — додатковий один відсоток допомоги (вимірюється як відсоток ВВП) забезпечує додатково всього 0,05 % економічного зростання на рік протягом усього післявоєнного десятиріччя [7]. Значніший вплив на післявоєнне зростання ВВП є від поєднання інструментів міжнародної допомоги та ефективного публічного управління та адміністрування (зокрема, управління економікою, структурної політики, політики соціальної інтеграції/справедливості, управління державним сектором та установами та ін.) [2].

Потенційними зовнішніми джерелами та інструментами післявоєнної відбудови України вчені виділяють: урядова допомога у формі грантів, кредитних ліній, які можуть адмініструватися профільними агенціями USAID (США), SIDA (Швеція) та ін.; міжнародні фінансові інститути, зокрема, Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) тощо; приватні інвестиції; репарації (зокрема, на основі Міжнародної угоди про репарації (IAR), яка передбачає виявлення, заморожування, та конфіскацію російських активів з подальшою передачею до компенсаційного фонду, Резолюція ГА ООН L.6/2022 «Сприяння виправленню та відшкодуванню за агресію проти України» та ін.) [4].

Також зовнішніми інструментами економічної відбудови країни є: допомога бюджетам країн, що зруйновані війною, небюджетна підтримка, програми грошової допомоги населенню, програми «Cash for Work», допомога у будівництві, надання пільгових кредитів і позик, інвестування та ін. [5]

Аналіз вітчизняними і закордонними дослідниками світового досвіду пост конфліктного відновлення економік країн показав, що: два розповсюджені види міжнародних інтервенцій (international aid and UN peacekeeping missions) або невдалі або малопродуктивні; органи влади країни-реципієнта повинні самостійно управляти процесом реконструкції та відновлення з

виділенням головних пріоритетів та координацією здійснення заходів політики відновлення; фінансова допомога лише сприяє економічному відновленню, а не замінює його; акценти мають бути на відновленні економічної діяльності і економічних зв'язків суб'єктів господарювання, а не на відновленні житлового фонду; потрібна ефективна боротьба із корупцією (можливо за рахунок створення відповідної інфраструктури і електронних сервісів); фінансова допомога і контракти мають здійснюватися через державні канали; громадянське суспільство та місцева влада мають бути залучені і проявляти активність у процесах відновлення та реконструкції [7].

Уряд України активно намагається долучити міжнародних партнерів, інвесторів, громадські інституції, представників бізнесу і громадян до фінансової допомоги Україні. При цьому гарантується використання отриманих коштів через механізм експертизи за такими напрямками: відбудова зруйнованої інфраструктури; економічна трансформація; відновлення роботи МСП; обслуговування міжнародного фінансового боргу України [3].

Уряд України започаткував економічну стратегію функціонування в умовах воєнного стану, в межах якої передбачається реалізація низки програм, що спрямовані на створення робочих місць шляхом підтримки бізнесу, державних закупівель, будівництва, кредитування та працевлаштування безробітних, надання безповоротної допомоги малому та середньому бізнесу, підтримку українських виробників, будівництво нової інфраструктури та ін. [3].

Вітчизняні дослідники для реконструкції та відбудови економіки України пропонують: розробити адекватні сучасні та інноваційні концептуальні моделі економічної трансформації; здійснити реалізацію на науковому підґрунті стратегій відновлення та розвитку територій, які були окуповані або постраждали внаслідок ракетних обстрілів; встановити пріоритетні сфери економічної діяльності у прив'язці до зовнішніх ринків та забезпечити відчутну державну підтримку таких сфер; покращити правове забезпечення зайнятості у нових умовах; проводити підтримку цінової стабільності та зміцнення внутрішньої грошової одиниці; запровадити ефективні механізми запозичень та моніторинг їх використання; створити правові бар'єри надмірній концентрації капіталу та виробництва; розробити економічні заходи щодо запобігання та протидії корупції; забезпечити можливості зростання доходів населення та споживання; запровадження спеціальних економічних зон та ін. [2].

Розглядаючи питання цифрового забезпечення процесів реконструкції та відновлення України, вітчизняні дослідники виділяють три взаємопов'язані групи інструментів: систематизація відновлення, що передбачає побудову єдиної системи розподілу та обліку проєктів відновлення (зокрема, визначення проєктів, їх пріоритезація, вибір виконавців, облік та контроль тощо); розподіл ресурсів (зокрема, в межах розподілу об'єктів та прав державної власності, концесій, державно-приватного партнерства та проєктного фінансування, нефінансової допомоги, конфіскованого майна, гуманітарної допомоги та соціальної підтримки, компенсації заподіяної шкоди та втраченого прибутку та ін.); сприяння експорту (зокрема, підтримка експорту продукції до ЄС та інших країн, створення нових бірж для української продукції тощо) [7]. Ці групи процесів відновлення та інструменти їх здійснення потребують побудови адекватної системи цифрового супроводження, або забезпечення, що нівелюватиме, на думку розробників, ризики корупційних дій, забезпечить прозорість капіталовкладень, ефективність моніторингу та адміністрування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що формування дієвих та результативних інструментів економічного відновлення міст України потребує:

- 1) реалізації системного підходу та дотримання принципу системності при здійсненні заходів економічного відновлення міст. Інструменти відновлення і реконструкції міст мають бути узгодженими і взаємопов'язаними із заходами відновлення галузевого та національного рівнів, віддзеркалюватися у діяльності територіальних громад периферії міської агломерації;

2) диференціації інструментів відновлення і напрямів державної та міжнародної допомоги залежно від масштабів і глибини руйнувань міської економічної системи, наявного економічного потенціалу конкретних міст і агломерацій, стратегічного значення економічної системи міста для країни та міжнародних ланцюгів створення доданої вартості;

3) визначення базисом економічного відновлення міст підтримку суб'єктів господарювання, які задіяні у глобальних, національних і територіальних ланцюгах створення доданої вартості. Із створенням відповідної інфраструктури для включення продукції і послуг підприємців (та/або мікро- і малих підприємств) міста до міжнародних і національних ланцюгів поставок;

4) забезпечення Урядом доступу суб'єктів економічних систем міських територій та агломерацій до закордонних ринків країн-партнерів через укладання міждержавних угод, урядових гарантій та ін. Надання державних замовлень суб'єктам господарювання міських територій, які підлягають відновленню та реконструкції;

5) побудова прозорої системи розподілу державної та міжнародної допомоги на основі цифрових рішень, систем і продуктів, що мінімізуватиме ризики корупційних зловживань та нецільового або неоптимального (з позицій максимізації результатів та відстрочених ефектів) використання коштів або ресурсів;

б) за наявності інноваційного та/або інтелектуального потенціалу на території міста чи агломерації, доцільно реалізовувати пілотні проекти і програми створення Смарт-міста або Міста високих технологій із залученням ресурсів міжнародної допомоги та інтеграцією їх діяльності в інноваційні мережі (або системи) розвинутих країн з включенням у процеси створення інновацій та передових інноваційних технологій.

Найголовнішим інструментом відновлення економіки міст та міських агломерацій є залучення до діяльності на їх території (зокрема, з відкриттям філіалів, представництв, виробництв, логістичних підрозділів тощо) провідних компаній розвинутих країн-партнерів України. Такий підхід дозволить задіяти в діяльності таких компаній місцевих кваліфікованих працівників (безумовно, з відповідним відбором, підготовкою, перепідготовкою, стажуванням та ін.), вирішить проблему забезпечення капіталом, доступу на високотехнологічні ринки та до сучасних технологій (зокрема, через материнську компанію). Це потребує розробки національних, регіональних та міських заходів підтримки, преференцій і гарантій таким компаніям.

Література

1. Post-Conflict Recovery and Peacebuilding. World Development Report 2011. URL: [https://web.worldbank.org/archive/website01306/web/pdf/wdr %20background %20paper_hoeffler % 20et %20al_0.pdf](https://web.worldbank.org/archive/website01306/web/pdf/wdr%20background%20paper_hoeffler%20et%20al_0.pdf)
2. Мельникова М. В. Промисловий симбіоз в умовах повоєнного відновлення економіки міста. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: [https://economyandsociety.in.ua/ index.php/journal/article/view/ 1884/1814](https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1884/1814) (дата звернення 10.03.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-106>.
3. Онешко С. В., Башлай С. В., Короленко О. Б. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: [https://economyandsociety.in.ua/ index.php/journal/article/view/1440](https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1440) (дата звернення 17.01.2023).
4. Охріменко О. О., Попов Р. О. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: [https://economyandsociety.in.ua/ index.php/journal/article/view/1913/1841](https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841) (дата звернення 10.03.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>
5. Першочергові кроки щодо мінімізації корупційних ризиків під час відновлення України. URL: <https://izi.institute/en/yak-minimizuvaty-korupczijni-ryzyku-pid-chas-vidnovlennya-ukrayiny-rekomendacziyi-izi/> (дата звернення: 10.02.2023)
6. Сич О. А. Ревіталізація як складова стратегії розвитку міста. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Економічна». 2020. Випуск 99. С. 66-73.
7. Шаповал Н., Федосеєнко М., Грибановський О., Терещенко О. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/povoyenne-vidnovlennya-ukrayini-novi-rinki-ta-tsifrovi-rishennya/> (дата звернення: 10.03.2023).